

Оцінювання розвитку воєнно-економічного потенціалу противника для обґрунтування заходів стратегічного (оборонного) планування: методичний підхід

Резюме. У статті висвітлено методичний підхід до оцінювання воєнно-економічного потенціалу та прогнозування динаміки воєнно-економічних можливостей потенційного противника (агресора). Визначено вплив внутрішніх та зовнішніх факторів на його здатність вести тривалу та інтенсивну війну. Запропонована модель оцінювання розвитку воєнно-економічного потенціалу противника для обґрунтування стратегії забезпечення стійкості національної безпеки України.

Ключові слова: воєнно-економічний потенціал; оборонна стратегія України; гібридні загрози; санкційний тиск; технологічна деградація; військово-економічний потенціал агресора; адаптаційні можливості; асиметричні стратегії.

Постановка проблеми. В умовах повномасштабної агресії РФ проти України, а також постійно мінливого геополітичного ландшафту, питання адекватної оцінки воєнно-економічних можливостей потенційного противника стає критично важливим для формування ефективної оборонної стратегії. Традиційні підходи до оборонного планування, що базуються переважно на аналізі чисельності військ та їх озброєння, виявляються недостатніми для прогнозування та протидії комплексним загрозам, що включають економічний тиск, інформаційні операції та кібератаки. Сучасні конфлікти демонструють, що здатність держави підтримувати тривалі військові дії (відбиття збройної агресії) значною мірою залежить від її економічної стійкості, здатності мобілізувати ресурси, а також динаміки розвитку воєнно-економічного потенціалу противника. Отже, оцінювання впливу воєнно-економічних можливостей противника є невід'ємною складовою адаптивного оборонного планування.

Для України, що перебуває в стані війни, критично важливо розробити методичний підхід, який дасть змогу не лише кількісно оцінювати воєнно-економічний потенціал агресора, а й прогнозувати його зміни під впливом різних факторів, а також визначати найбільш вразливі точки його економіки, що можуть бути використані для протидії агресії, тобто обґрунтувати стратегію оборонного планування як на довгострокову перспективу, так і заходи на найближчий час.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Для розроблення підходу до розв'язання означеної проблеми необхідно виконати низку завдань:

формування системи показників для оцінювання воєнно-економічного потенціалу (ВЕП) противника, яка включає кількісні метрики та якісні параметри;

розроблення методичного підходу до прогнозування динаміки розвитку воєнно-економічних можливостей агресора під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів;

структуризація зовнішніх і внутрішніх факторів впливу для визначення вразливостей щодо наращування воєнно-економічного потенціалу противника (агресора);

обґрунтування рекомендацій для забезпечення стійкості національної безпеки та підвищення обороноздатності України.

Питанням визначення ВЕП та його впливу на національну безпеку присвячено численні праці як вітчизняних, так і зарубіжних науковців [1–11].

У монографії [1] автор акцентує увагу на тому, що соціальна стійкість населення є критично важливим фактором обороноздатності держави, не менш значущим за економічні показники. Оцінювання людського капіталу потенційного противника є не менш важливою для стратегічного оборонного планування, ніж аналіз його економічних чи військових показників. Людський потенціал визначає здатність держави мобілізувати ресурси, підтримувати функціонування критичних галузей, а також демонструє рівень внутрішньої стійкості суспільства в умовах конфлікту. Ключовим демографічним аспектом є чисельність та структура населення, а також наявність мобілізаційного резерву. Аналіз загальної чисельності населення, його віково-статевої структури, питомої ваги осіб працездатного та призовного віку дає змогу оцінити потенціал

для формування військових підрозділів та забезпечення робочої сили для оборонної промисловості. Здатність до ефективної мобілізації як людських, так і матеріальних ресурсів, є фундаментальною для ведення тривалих бойових дій. Наступним важливим елементом є рівень освіти та кваліфікації робочої сили, особливо у наукоємних галузях, технологічному секторі та оборонно-промисловому комплексі. Сучасні війни все більше залежать від високотехнологічних систем озброєнь, розроблення, виробництва та експлуатація яких потребує кваліфікованих інженерів, науковців і техніків. Недостатній рівень кваліфікації або брак спеціалістів у цих сферах може стати серйозним обмеженням для розвитку військового потенціалу агресора, навіть за наявності значних фінансових ресурсів. Особливе місце посідає оцінювання соціально-політичної стійкості суспільства. Низький рівень соціальної згуртованості, зростання невдоволення або значні внутрішні конфлікти можуть істотно підірвати здатність держави до ведення тривалої війни, незважаючи на її економічні чи військові можливості.

У монографії [2] воєнно-економічний потенціал розглядається як інтегральна характеристика здатності національної економіки забезпечувати військові потреби держави в умовах мирного часу та в період збройного конфлікту. У контексті сучасних геополітичних трансформацій та повномасштабної агресії проти України, адекватне оцінювання воєнно-економічного потенціалу противника є невід'ємною складовою ефективного стратегічного оборонного планування. Ефективне оцінювання воєнно-економічних можливостей потенційного противника потребує застосування багатоаспектних методичних підходів, які дають змогу отримати максимально повну та об'єктивну картину його здатності підтримувати агресивні дії. Ці підходи охоплюють аналіз макроекономічних показників, промислового та фінансового потенціалу, людського капіталу та зовнішньоекономічних зв'язків. Макроекономічний аналіз є відправною точкою, дозволяючи оцінити загальну економічну базу агресора, та включає дослідження валового внутрішнього продукту, його динаміки та структури, з акцентом на частку військових витрат. Оцінювання державного бюджету, його доходів, видатків, дефіциту чи профіциту, а також обсягу державного боргу, дає уявлення про фінансову

стійкість держави. Аналіз показників інфляції та валютного курсу дає змогу виявити ознаки економічної нестабільності, що можуть підірвати здатність країни до тривалого конфлікту. Наявність і обсяг золотовалютних резервів є ключовим індикатором фінансової "подушки безпеки", що забезпечує стабільність і можливість імпорту критично важливих товарів.

Отже, інтеграція економічного виміру в стратегічне оборонне планування є імперативом сьогодення.

У роботах [3, 4] досліджено економічну та фінансову безпеку держави в умовах глобалізації.

У праці [5] проведено аналіз ефективності міжнародних санкцій, зазначаючи, що їх результативність залежить від здатності країни-об'єкта санкцій застосовувати заходи щодо їх нівелювання або шукати альтернативні шляхи збільшення власного ВВП. Фінансові можливості агресора оцінюються через призму стабільності фінансової системи, її стійкості до зовнішніх викликів і санкційного тиску. Досліджується доступ до міжнародних ринків капіталу, оскільки обмеження цього доступу через санкції є потужним інструментом тиску. Увага приділяється також ідентифікації прихованих фінансових ресурсів, які можуть бути використані для фінансування агресії та обходу міжнародних обмежень. Особливе місце в аналізі зовнішньоекономічних зв'язків посідає вивчення впливу санкційного режиму. Необхідно не лише оцінювати ефективність уже введених міжнародних санкцій (наприклад, наскільки вони обмежують доступ до технологій, фінансів чи ринків), а й прогнозувати здатність противника до адаптації та обходу санкцій. Це включає пошук нових ринків збуту, створення паралельних імпортних каналів чи розвиток імпортозаміщення. Розуміння цих механізмів дає змогу розробляти більш ефективні контрзаходи та посилювати міжнародний тиск.

У роботі [6] підкреслюється вирішальне значення технологічної переваги в сучасних війнах та ризики залежності від зовнішніх технологій. Важливим аспектом є технологічна база оборонно-промислового комплексу. Це включає оцінювання рівня інноваційного розвитку, ступеня залежності від імпортних компонентів та доступу до передових технологій. Країна, чий оборонно-промисловий комплекс значною мірою спирається на імпортні технології або

комплектуючі, стає вразливою до санкцій, які обмежують доступ до таких ресурсів, що потенційно може призвести до деградації її військово-промислових можливостей. Необхідно оцінювати виробничі потужності та мобілізаційні можливості оборонно-промислового комплексу. Це передбачає аналіз швидкості, з якою агресор здатен нарощувати виробництво військової продукції у випадку ескалації конфлікту. Критично важливим є доступ до критичних сировинних ресурсів. Наявність власної сировинної бази або забезпечення стабільних та диверсифікованих ланцюгів постачання для виробництва озброєнь є фундаментальною умовою стійкості оборонно-промислового комплексу. Залежність від імпорту рідкісноземельних металів, певних сплавів або інших стратегічних матеріалів може стати слабким місцем, що може бути використане для обмеження військового виробництва агресора.

У роботі [7] автор зазначає, що традиційні підходи до оборонного планування переважно сфокусовані на кількісних показниках особового складу та озброєння і виявляються недостатніми для протидії комплексним гібридним загрозам, які, окрім прямих військових дій, охоплюють економічний тиск, інформаційні операції та кібератаки. Аналіз зовнішньоекономічних зв'язків потенційного противника є ключовим для розуміння його вразливостей та залежностей, які можуть бути використані в оборонній стратегії. Ці зв'язки визначають доступ агресора до критичних ресурсів, технологій та фінансових ринків, а також його здатність протистояти міжнародному тиску.

Передусім, необхідно оцінити торговельних партнерів агресора. Аналізується ступінь залежності від конкретних країн у експортно-імпортних операціях. Якщо значна частка критично важливих товарів (наприклад, сировини для оборонно-промислового комплексу, високотехнологічного обладнання) імпортується з обмеженого кола країн, це створює ризики. У разі припинення співпраці з цими партнерами, агресор може зіткнутися з дефіцитом, що безпосередньо вплине на його воєнно-економічний потенціал. І навпаки, диверсифіковані торговельні зв'язки зменшують таку вразливість.

У роботах [8, 9] висвітлені особливості та перспективи впровадження оборонного планування на основі спроможностей та розтлумачена Доктрина стратегічного

(оборонного) планування Міністерства оборони України, Збройних Сил України, інших складових сил оборони.

У статтях [10, 11] наведено методичний підхід до оцінювання спроможностей угруповання військ, який може використовуватися під час оборонного планування для обґрунтування потрібного складу угруповання військ для відбиття нападу можливого противника, а також порядок визначення параметрів обрису Збройних Сил на прогнозований період в умовах ресурсних обмежень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій виявляє низку невирішених проблем, критично важливих для оборонної стратегії України. Зокрема, існуючі підходи стосовно формування заходів впливу на розвиток ВЕП противника є надмірно статичними, не враховують динамічних факторів, таких як санкційний тиск, технологічна деградація, внутрішні економічні кризи та адаптаційні можливості агресора, що призводить до прогалин у розумінні реальної здатності противника вести довготривалу війну. Це підкреслює потребу у розробленні інтегрованих моделей для системного оцінювання економічних можливостей противника в контексті гібридних війн, які дадуть змогу прогнозувати зміни його економічного потенціалу та визначати найбільш вразливі точки для протидії агресії, а також сприятимуть адаптації оборонного планування України до мінливого геополітичного середовища через розвиток асиметричних стратегій та інтеграцію економічного виміру у стратегічне оборонне планування.

Метою статті є висвітлення методичного підходу до оцінювання динаміки розвитку воєнно-економічного потенціалу противника для обґрунтування заходів стратегічного (оборонного) планування України.

Виклад основного матеріалу. Стратегічне (оборонне) планування – це процес розроблення довгострокових рішень у сфері національної безпеки й оборони, спрямованих на забезпечення готовності держави до відбиття агресії, реагування на можливі загрози, а також ефективного використання наявних ресурсів. Воно охоплює аналіз зовнішнього середовища (зокрема, потенційного противника), розроблення стратегій, програм розвитку сил оборони, інвестицій у ВПК та інтеграцію цивільного ресурсу в оборону.

Отже, стратегічне оборонне планування – це комплексна діяльність щодо оцінювання воєнно-стратегічної обстановки, прогнозування потенційних загроз, формування стратегічних цілей, завдань і способів забезпечення оборони держави, у тому числі через створення та розвиток необхідного воєнного потенціалу. Формуванню заходів стратегічного (оборонного) планування передують вирішення таких питань:

- аналіз геополітичного середовища;
- оцінювання загроз і ризиків;
- прогнозування конфліктів;

Рис. 1. Блок-схема формування оборонної стратегії

Блок 1. Оцінювання поточного стану воєнно-економічного потенціалу агресора, є фундаментальним етапом. Цей етап передбачає систематизований збір та аналіз інформації за всіма релевантними показниками, для цього використовуються різноманітні джерела, включаючи доступну відкриту інформацію (національну та міжнародну статистику, аналітичні звіти), розвідувальні дані та експертні оцінки. Результатом цього етапу є формування комплексного “економічного профілю” противника, який дає змогу ідентифікувати його ключові економічні можливості, сильні сторони, а також виявити вразливості та критичні залежності.

Воєнно-економічний потенціал – це сукупність ресурсів, спроможностей і систем, які забезпечують здатність держави вести війну. Він охоплює виробничі потужності, науково-технічну базу, фінансові ресурси, людський капітал та військово-організаційну структуру [1]. Основними критеріями оцінювання ВЕП є:

індустріально-виробничий потенціал: обсяги виробництва озброєння і військової техніки (ОВТ); наявність стратегічних ресурсів (метали, ПММ, електроніка);

оцінювання власного і ворожого потенціалу;
визначення пріоритетів розвитку оборонного сектору;
формування програм озброєння та розвитку ЗС;
обґрунтування ресурсного забезпечення (бюджети, мобілізаційний ресурс тощо).

Порядок формування заходів оборонної стратегії України з урахуванням поточного стану воєнно-економічного потенціалу (ВЕП) ймовірного противника та прогнозування динаміки його розвитку може бути подана у вигляді, як показано на рис. 1.

потужності оборонно-промислового комплексу;

фінансово-економічний потенціал: обсяг ВВП; частка оборонних витрат у бюджеті / ВВП; рівень фінансування програм переозброєння;

науково-технологічний потенціал: рівень розвитку ВПК, інновацій, R&D у сфері ОВТ; кількість стратегічних науково-дослідних розробок, технологічний цикл;

людський ресурс: чисельність людських резервів; демографічна структура; система мобілізації та військової підготовки;

мобілізаційний потенціал: система управління оборонною економікою у воєнний час; наявність мобілізаційних запасів; готовність промисловості до переходу на воєнні рейки;

інфраструктурний потенціал: транспортна система (залізниці, порти, автомобільні шляхи); стан об'єктів критичної інфраструктури;

міжнародна економічна підтримка: доступ до ринків, військової допомоги, імпорту / експорту ОВТ; участь у військових союзах.

У Табл. 1 наведено кількісні показники, за якими можна порівнювати ВЕП противоборчих сторін.

Таблиця 1

Кількісні показники ВЕП		
№	Критерій	Метрики (приклади)
1	ВВП	\$ млрд, % щорічного зростання
2	Оборонний бюджет	% від ВВП, \$ на одного військовослужбовця
3	Продукція ВПК	Кількість одиниць ОВТ за рік (танки, БПЛА, ракети)
4	Мобілізаційний резерв	Кількість осіб, які підлягають призову
5	Кількість заводів ОПК	Активних / модернізованих / подвійного призначення

№	Критерій	Метрики (приклади)
6	Наукові патенти	У галузі ВПК на рік
7	Продуктивність праці	\$/людино-година у ВПК
8	Імпорт / експорт зброї	Обсяг у \$ млн на рік
9	Стан логістики	Довжина транспортної мережі, доступність до театрів воєнних дій
10	Час переходу на воєнний стан	У добах для економіки і ключових підприємств

Для оцінювання ВЕП можуть бути використані апробовані методи оцінювання: SWOT-аналіз ВЕП; метод експертних оцінок; статистичне моделювання; динамічні економетричні моделі; сценарний аналіз розвитку ВЕП; індексна оцінка (наприклад, метод “індексу мілітаризації”, індексна модель з ваговими коефіцієнтами).

Приклад індексної моделі з ваговими коефіцієнтами. Оцінки ВЕП агресора з урахуванням зовнішніх і внутрішніх факторів формується за формулою

$$ВЕП = \sum_{i=1}^I \omega_i \cdot N_i, \quad (1)$$

де ω_i – ваговий коефіцієнт i -го індикатора (визначається експертним шляхом або з використанням методу аналізу ієрархій);

I – кількість індикаторів;

N_i – нормалізоване значення i -го індикатора (в межах $[0;1]$).

Як індикатори (критерії) можна використати: індустриально-економічний N_1 , фінансово-економічний N_2 , людський N_3 мобілізаційний N_4 і науково-технічний та інноваційний N_5 потенціали; можливості інфраструктури N_6 та рівень зовнішньої підтримки (зовнішніх зв'язків) N_7 . У Табл. 2 наведено приклади показників кожного індикатора.

Таблиця 2

Індикатори і показники ВЕП		
№	Індикатор (критерій)	Приклади показників (метрики)
1	Індустриально-економічний потенціал (ІЕ)	Кількість підприємств ОПК, обсяг випуску ОВТ, наявність ресурсів
2	Фінансово-економічний потенціал (FE)	Відсоток оборонних витрат у ВВП, обсяг ВВП, валютні резерви
3	Людський ресурс (HR)	Кількість військовозобов'язаних, мобілізаційний резерв, освіта
4	Мобілізаційний потенціал (MP)	Запаси, система управління у воєнний час, час переходу на військові рейки
5	Науково-технічний та інноваційний потенціал (STI)	Кількість НДІ, патенти в оборонці, інноваційна активність
6	Можливості інфраструктури (INF)	Транспорт, енергетика, військова логістика
7	Рівень зовнішньої підтримки (EXT)	Доступ до озброєнь, союзники, військові союзи

Модель оцінювання ВЕП подано у вигляді блок-схеми на рис. 2.

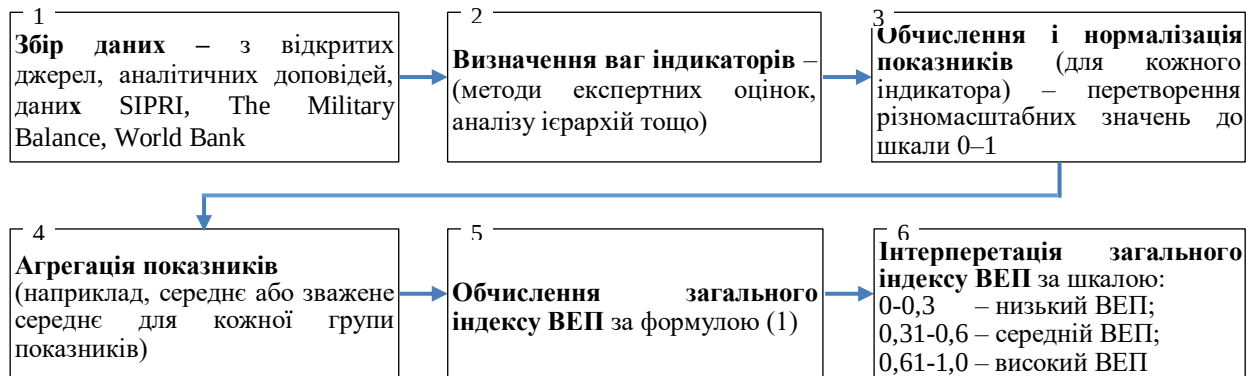

Рис. 2. Блок-схема моделі оцінювання ВЕП

Проведемо розрахунок (демонстративний) індексу ВЕП для РФ та Республіки Білорусь (РБ). Вихідні дані щодо індикаторів отримано

з відкритих джерел Інтернет [8–10]. Нормовані оцінки індикаторів та їх вагові коефіцієнти визначені на основі власного

аналізу. Вихідні дані зведено у Табл. 3, 4 для РФ і РБ відповідно.

Таблиця 3

Приклад оцінювання ВЕП (РФ)

№	Індикатор	Показник / оцінка показника	Нормалізована оцінка індикатора	Ваговий коефіцієнт індикатора
1	<i>IE</i>	Власне виробництво ОВТ / високий	0,9	0,25
2	<i>FE</i>	ВВП (\$ трлн) / $\approx 1,9$	0,7	0,15
3	<i>HR</i>	Моб. резерв (млн осіб) / ≈ 20	0,9	0,15
4	<i>MP</i>	Моб. промисловість (кількість заводів) / 200+	0,8	0,15
5	<i>STI</i>	Патенти, НДІ / середній	0,6	0,1
6	<i>INF</i>	Транспортна спроможність / висока	0,8	0,1
7	<i>EXT</i>	Союзи (Іран, КНДР, Китай, РБ) / обмежений	0,4	0,1

За формулою (1) $ВЕП(РФ) \approx 0,76$ – високий ВЕП (враховуючи повну мілітаризацію економіки).

Таблиця 4

Приклад оцінювання ВЕП (РБ)

№	Індикатор	Показник/оцінка показника	Нормалізована оцінка індикатора	Ваговий коефіцієнт індикатора
1	<i>IE</i>	Власне виробництво ОВТ / обмежене	0,3	0,25
2	<i>FE</i>	ВВП (\$ млрд) / ≈ 70	0,3	0,15
3	<i>HR</i>	Моб. резерв (млн осіб) / $\approx 1,5$	0,6	0,15
4	<i>MP</i>	Моб. промисловість / ОПК інтегрований у РФ	0,4	0,15
5	<i>STI</i>	Технічна база / слабка	0,3	0,1
6	<i>INF</i>	Транспортна спроможність (для логістики РФ) / середня	0,5	0,1
7	<i>EXT</i>	Союзи (РФ – головний донор) / високий	0,8	0,1

За формулою (1) $ВЕП(РБ) \approx 0,76$ – середній ВЕП (залежність від РФ та обмежена автономність).

Модель оцінювання поточного ВЕП супротивника дає змогу здійснювати: порівняння ВЕП країн-супротивників; визначення їх слабких місць; моделювання сценаріїв загострення / розширення конфлікту; обґрунтування пріоритетних заходів стратегічного планування.

Блок 2. Прогнозування динаміки воєнно-економічних можливостей є найбільш методологічно складним і потребує застосування передових економіко-математичних методів, таких як регресійний аналіз, сценарне та імітаційне моделювання. Метою цього етапу є прогнозування змін показників воєнно-економічного потенціалу агресора як у короткостроковій (до одного року), так і в довгостроковій (понад п'яти років) перспективах. При цьому враховуються різноманітні сценарії розвитку подій, зокрема сценарії санкційного тиску, що оцінюють вплив посилення, послаблення або обходу міжнародних санкцій на доступ до технологій, фінансових ресурсів і світових ринків. Також розглядаються сценарії технологічної деградації, що прогнозують здатність противника до імпортозаміщення та наслідки технологічного відставання для його оборонно-промислового комплексу. Важливими є сценарії внутрішніх економічних криз, що моделюють вплив таких явищ: дефіцит бюджету; зростання інфляції та безробіття; рівень життя населення та,

відповідно, соціальна і політична стабільність. Нарешті, аналізуються сценарії геополітичних змін, де розглядаються вплив трансформацій геополітичних альянсів та появи нових торговельних партнерів, які можуть сприяти агресору щодо обходу санкцій або отриманні критично важливих ресурсів.

Методичний підхід до прогнозування динаміки розвитку воєнно-економічних можливостей агресора (наприклад, РФ чи РБ) має враховувати системну оцінку як зовнішніх, так і внутрішніх факторів, що впливають на ВЕП. Такий підхід доцільно реалізовувати у вигляді етапної процедури з використанням елементів системного аналізу, сценарного моделювання та кількісної оцінки. На рис. 3 наведено загальну структуру методичного підходу.

Етап 1. Постановка мети прогнозування включає:

визначення часових горизонтів прогнозу (коротко-, середньо-, довгостроковий);

вибір рівня деталізації (державний рівень, регіональний, галузевий тощо);

формулювання ключових питань прогнозу (наприклад, “Як вплине санкційний тиск на ВПК до 2030 року?”).

Етап 2. Формування системи показників воєнно-економічного потенціалу здійснюється з урахуванням горизонту прогнозу та рівня деталізації. При цьому можуть бути використані релевантні індикатори:

економічні – ВВП, структура бюджету, оборонні витрати, обсяг ВПК, інфляція, рівень інвестицій;

виробничо-інфраструктурні – потужності ВПК, логістика, науково-технологічний потенціал;

соціально-демографічні – мобілізаційні ресурси, рівень підтримки населення; зовнішньополітичні – санкції, доступ до ринків / ресурсів, співпраця з іншими державами.

Детально це питання було розглянуто вище.

Рис. 3. Методичний підхід до прогнозування динаміки розвитку ВЕП

Етап 3. Ідентифікація зовнішніх і внутрішніх факторів впливу.

Зовнішні фактори: геополітичне середовище (санкції, війна, міжнародна підтримка / ізоляція); ситуація на глобальних ринках (нафта, газ, зброя, логістика); військово-політичні союзи (співпраця з Китаєм, Іраном тощо).

Внутрішні фактори: політична стабільність; стан економіки та фінансової системи; потенціал ВПК та мобілізаційна спроможність; доступність ресурсів та інновацій.

Етап 4. Побудова моделей впливу факторів на ВЕП. Моделі можуть бути

квалітативні (SWOT/PEST-аналіз, аналіз сценаріїв) та кількісні – економетричне моделювання (наприклад, регресійні моделі); системна динаміка (*modeling of stocks & flows*); байєсівські мережі або моделі нечіткої логіки для врахування невизначеності; індексна модель ВЕП (з інтегральною оцінкою на основі вагових коефіцієнтів). Для зручності аналізу динаміки розвитку ВЕП можна побудувати інтерактивну матрицю факторів впливу на ВЕП. Як приклад, у Табл. 5 представлена інтерактивна матриця факторів впливу на ВЕП РФ (вихідні дані отримано з відкритих джерел Інтернет [12–14]).

Таблиця 5

Інтерактивна матриця факторів впливу на ВЕП РФ (2022–2024)

№	Фактор впливу	Тип	Напрямок впливу	Інтенсивність (1–5)	Вплив на блоки ВЕП	Прогнозна динаміка	Примітка
1	Оборонні витрати (146 млрд \$ у 2023 році)	Внут.	+	5	ВПК, економіка	↑	Зростання на 41,9% у 2023; 6,7% ВВП
2	Експорт нафти/газу	Зовн.	-	4	Бюджет, ВПК	→	Збереження експорту попри санкції
3	Санкції Заходу	Зовн.	-	4	Технології, фінанси	→	Санкції обмежують доступ до технологій та фінансів
4	Інфляція (7,4% у 2023 році)	Внут.	-	3	Соціальна стабільність	↑	Зростання цін впливає на добробут населення
5	Підтримка з боку Китаю	Зовн.	+	3	ВПК, торгівля	→	Китай продовжує торгівлю з РФ, але з обережністю
6	Мобілізаційні ресурси	Внут.	+	4	ВПК, обороноздатність	→	Збільшення чисельності військових і резервів
7	Витрати на соціальні потреби	Внут.	-	3	Соціальна сфера	↓	Скорочення фінансування освіти, медицини на користь оборони
8	Інвестиції у R&D	Внут.	+	2	Науково-технічний потенціал	→	Обмежені інвестиції через санкції та пріоритет оборони
9	Курс рубля (ослаблення до 96,1 за \$)	Внут.	-	3	Імпорт, інфляція	↓	Ослаблення валюти під тиском санкцій та інфляції
10	Безробіття (2,3% у 2024 році)	Внут.	+	2	Економіка, соціальна стабільність	→	Низький рівень безробіття підтримує споживчий попит

Примітка. R&D – дослідження та розробки.

Дані, що наведені у Табл. 5 використовуються під час формування сценаріїв розвитку ВЕП агресора.

Етап 5. Розроблення сценаріїв розвитку подій. Варто розглянути чотири сценарії:

базовий (інерційний) – збереження поточних тенденцій;

оптимістичний – посилення внутрішніх ресурсів агресора, зниження санкцій;

песимістичний – нарощення санкцій, внутрішні кризи, технічне відставання;

критичний / катастрофічний – розпад коаліції, внутрішні заворушення тощо.

Сценарії потрібні під час здійснення середньо- або довгострокового прогнозу. Під час *короткострокового прогнозу* мають бути визначені *критично важливі воєнні об'єкти*.

Розглянемо сценарне моделювання ВЕП РФ до 2030 року у трьох сценаріях – базовий, оптимістичний і песимістичний (Табл. 6). Вихідні дані та результати отримані з [12–14].

Таблиця 6

Сценарне моделювання ВЕП РФ до 2030 року

Передумови	Прогноз ВЕП	Примітки
Базовий сценарій (інерційний)		
Збереження поточних тенденцій, помірне зростання економіки, стабільні ціни на енергоносії, відсутність нових значних санкцій	2025: +1,8%; 2026: +2,0%; 2027: +2,2%; 2028: +2,4%; 2029: +2,6%; 2030: +2,8%	Економіка продовжує зростати помірними темпами, зберігаючи поточну структуру витрат
Оптимістичний сценарій		
Зняття частини санкцій, зростання цін на енергоносії, збільшення інвестицій у цивільні сектори	2025: +2,5%; 2026: +3,0%; 2027: +3,5%; 2028: +4,0%; 2029: +4,5%; 2030: +5,0%	Економіка демонструє прискорене зростання завдяки покращенню зовнішніх умов та внутрішніх реформ
Песимістичний сценарій		
Посилення санкцій, падіння цін на енергоносії, зростання внутрішньої нестабільності	2025: +0,5%; 2026: 0,0%; 2027: -0,5%; 2028: -1,0%; 2029: -1,5%; 2030: -2,0%	Економіка входить у рецесію через зовнішній тиск та внутрішні проблеми

Етап 6. Прогнозування та візуалізація може включати:

побудову динамічних графіків і карт розвитку ВЕП агресора за сценаріями;

побудову інтегрального індексу ВЕП у часовій динаміці;

формування карти чутливості ВЕП до факторів (аналіз еластичності).

Етап 7. Інтерпретація результатів та обґрунтування заходів реагування. На основі

ключових вразливостей агресора та результатів прогнозування мають бути розроблені стратегічні оборонні заходи. До того ж важливо синхронізувати заходи оборонного планування і терміни їх реалізації з динамікою ВЕП агресора. У Табл. 7, 8 наведено слабкі місця (вразливості) РФ і РБ у контексті ВЕП.

Таблиця 7

Російська Федерація – слабкі місця

№	Категорія	Вразливість	Опис
1	Технологічна ізоляція	Імпортозалежність	Високий рівень залежності від західних технологій у мікроелектроніці, авіабудуванні, машинобудуванні. Санкції обмежили доступ до критичних компонентів (мікросхеми, авіоніка, обладнання для ВПК)
2	Структурна слабкість економіки	Сировинна модель	Економіка орієнтована на експорт енергоносіїв. Падіння цін або ембарго на енергоресурси – критичний ризик
3	Демографія	Старіння та втрати	Зменшення частки працездатного населення, втрати внаслідок війни, міграція фахівців (brain drain)
4	Висока вартість війни	Дефіцит бюджету	Постійне фінансування війни веде до зростання бюджетного дефіциту, інфляції та скорочення соціальних витрат
5	Інституційна деградація	Централізація	Зниження гнучкості прийняття рішень, високий рівень корупції та ручне управління
6	Економічна вразливість до санкцій	SWIFT, фінанси	Санкції, обмеження на імпорт/експорт, втрати інвестицій та фінансових інструментів
7	Логістична вразливість	Довгі маршрути постачання	Обмежена можливість швидко забезпечити фронт сучасним ОВТ через великі відстані
8	Виснаження ресурсів	Запаси	Зниження запасів сучасного озброєння; використання застарілого обладнання 1960–1980-х рр.

Довідка. SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunications) – це міжнародна міжбанківська система, яка використовується для обміну інформацією та здійснення платежів між банками

по всьому світу. Вона працює як мережа, що дає змогу банкам швидко і безпечно передавати платіжні інструкції та отримувати підтвердження про їх виконання.

Таблиця 8

Республіка Білорусь – слабкі місця

№	Категорія	Вразливість	Опис
1	Залежність від РФ	Економіка і ВПК	Значна частина виробництва, експорту, енергетики та безпеки контролюється РФ
2	Обмежений ОПК	Відсутність стратегічного виробництва	Відсутність повного циклу виробництва сучасного озброєння
3	Демографія та мобілізація	Малий мобілізаційний ресурс	Обмежена кількість підготовлених кадрів і резервів
4	Внутрішня нестабільність	Репресії	Авторитаризм, низький рівень довіри до влади, ризик дестабілізації при зміні політичного курсу
5	Міжнародна ізоляція	Санкції	Обмежений доступ до ринків, фінансів, технологій
6	Залежна логістика	Військові бази	Логістика війни проти України залежить від функціонування інфраструктури, вразливої до ураження

Етап 8. Оновлення прогнозу. Далі застосовуються заходи управління (контроль, аналіз, коригування, координація) стосовно розвитку оборонного потенціалу. При цьому здійснюється регулярний моніторинг змін у факторах для коригування моделі та видобуток і залучення нових даних (розвідка, відкриті джерела).

Блок 3. Визначення вразливостей та точок впливу, ґрунтується на результатах прогнозування динаміки воєнно-економічного потенціалу агресора. На цьому етапі ідентифікуються найбільш критичні вразливості економіки противника. Як видно з Табл. 7, 8 до них належать критичні залежності, наприклад, від імпортних компонентів для виробництва високотехнологічного озброєння, від певних фінансових ринків або унікальних технологій. Також виявляються слабкі ланки в оборонно-промисловому комплексі, що являють собою “вузькі місця” у виробничих ланцюгах оборонних підприємств, які можуть бути цілями для точкового впливу. Окремо розглядаються соціальні та політичні ризики, що включають прогнозування можливості загострення соціальної напруги або внутрішньополітичної нестабільності, що може призвести до ослаблення режиму та його здатності підтримувати агресію.

Блок 4. Формування оборонної стратегії України, є інтеграційним процесом. Результати, що отримані на попередніх етапах, інтегруються в процес розроблення та коригування оборонної стратегії України. Це включає пріоритезацію оборонних витрат, що передбачає раціональний розподіл ресурсів на

розвиток асиметричних можливостей для ефективної протидії сильним сторонам противника та експлуатації його виявлених вразливостей. Також відбувається розроблення довгострокових програм озброєння з урахуванням прогнозованих технологічних можливостей агресора та потреби у випереджальному розвитку власних військових технологій та інновацій. Окрім того, здійснюється планування логістики та матеріально-технічного забезпечення, що передбачає оцінку можливих потреб противника та необхідності забезпечення власних збройних сил, виходячи з прогнозованого рівня інтенсивності та тривалості конфлікту, який може підтримувати агресор. Важливою складовою є формування міжнародних коаліцій та альянсів, де інформація про економічні вразливості противника використовується для обґрунтування посилення міжнародних санкцій та обмеження його доступу до критичних технологій та фінансових ресурсів. Нарешті, розробляються стратегії стримування та деескалації, що передбачають визначення “точки зламу” економічних можливостей противника, після якої продовження агресії стає для нього економічно неспроможним або надмірно витратним.

Заходи стратегічного планування для забезпечення стійкості національної безпеки України, які орієнтовані на нейтралізацію слабких місць противника і посилення власної оборонної та економічної спроможності можна структурувати за відповідними категоріями (Табл. 9).

Заходи стратегічного планування

№	КАТЕГОРІЯ	ЗАХОДИ
1	Оборонно-воєнні заходи	Інтеграція ПРО та ППО для нівелювання переваги РФ у засобах дальнього ураження. Розвиток асиметричних спроможностей – БПЛА, РЕБ, кіберзасобів, дронів-камікадзе, що порівняно дешеве, але ефективно. Забезпечення можливості оперативної мобілізації – створення резервів, формування бойових бригад (наприклад, за зразком НАТО). Розширення територіальної оборони для стримування агресії з боку РФ. Упровадження систем швидкого реагування для захисту критичної інфраструктури від кіберзагроз та кібератак
2	Економічні та промислові заходи	Прискорення розвитку оборонно-промислового комплексу (ОПК): створення вертикально інтегрованих холдингів; приватно-державне партнерство у сфері ВПК; інвестування у виробництво БПЛА, боеприпасів, артилерії. Розширення внутрішнього виробництва – імпортозаміщення критичних комплектуючих. Розосередження виробництва – розгортання мобільних та захищених виробничих майданчиків. Розвиток критичної інфраструктури – логістика, енергетика, ремонтні хаби поблизу фронту
3	Міжнародні заходи	Поглиблення інтеграції з НАТО/ЄС – участь у програмах взаємосумісності, спільне планування. Створення коаліцій озброєння – підписання довгострокових угод з партнерами на постачання ОВТ. Юридичні ініціативи – міжнародна ізоляція РФ і РФ притягнення до відповідальності за агресію
4	Соціальні та інституційні заходи	Формування стійкого тилу – психологічна підготовка населення, освіта у сфері нацбезпеки. Посилення цивільної оборони – укриття, евакуаційні плани, медична логістика. Антикорупційні механізми в обороні – прозорість закупівель, нагляд громадськості. Децентралізація рішень у сфері безпеки – спроможність регіонів до самостійного реагування

Висновки. Оцінювання впливу воєнно-економічного потенціалу противника є критично важливим елементом ефективного оборонного планування України. Комплексний підхід, що поєднує кількісний аналіз макроекономічних та промислових показників з якісними оцінками фінансової, соціальної та технологічної стійкості, дає змогу отримати реалістичну картину загроз і вразливостей агресора.

Запропонований методичний підхід дає змогу не лише прогнозувати динаміку воєнно-економічного потенціалу противника, а й активно використовувати ці дані для формування асиметричної оборонної стратегії, спрямованої на виснаження економічних можливостей агресора та максимізацію ефективності власних оборонних зусиль.

Подальші дослідження будуть спрямовані на розроблення конкретних алгоритмів і програмних інструментів для реалізації запропонованих моделей, а також на їх адаптацію до нових викликів і технологічних змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Горбулін В. В. Воєнно-економічний потенціал та його вплив на обороноздатність держави : монографія. Київ : НІСД, 2017.
- Шершньов Д. Моделювання економічних впливів на оборонну стратегію: сучасні підходи. *Економічний вісник*. 2020. Т. 7, № 3. С. 88–101.
- Мельник С. Технологічна перевага у збройних конфліктах ХХІ століття. *Військова наука та технології*. 2021. № 1. С. 45–58.
- Левченко Р. Ефективність міжнародних санкцій в умовах сучасної гібридної війни. *Журнал міжнародного права*. 2022. № 2. С. 112–125.
- Біленька О. М. Соціальна стійкість суспільства як фактор національної безпеки : монографія. Київ : Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, 2019.
- Данилюк О. О. Економічна безпека держави: теоретичні та прикладні аспекти : монографія. Львів : Національний університет ім. Івана Франка, 2018.
- Коваленко В. В. Фінансова безпека держави в умовах глобалізації : монографія. Харків : Право, 2021.
- Руснак І. С., Петренко А. Г., Яковенко А. В., Романюк І. М., Кохно В. Д. Оборонне планування на основі спроможностей: особливості та перспективи впровадження. *Наука і оборона*. 2017. № 2. С. 3–10.
- Руснак І. С. Документи стратегічного (оборонного) планування Міністерства оборони

- України, Збройних Сил України, інших складових сил оборони та порядок їх реалізації. *Наука і оборона*. 2021. № 3. С. 13–21.
10. Загорка О. М., Загорка І. О., Фучко А. Й. Методичний підхід до оцінювання спроможностей міжвидового угруповання військ під час планування реформування (розвитку) Збройних Сил України. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2020. № 2 (72). С. 6–15.
11. Загорка О. М., Корецький А. А., Павліковський А. К., Загорка І. О. Методичний підхід до обґрунтування параметрів обрисів Збройних Сил. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2018. № 1 (62). С. 19–27.
12. *LB.ua : дорослий погляд на світ*. URL: rbc.ru/ruft.comreuters.comlb.uaru.wikipedia.orginterfax.ru+2ru.wikipedia.org+2rbc.ru+2 (дата звернення: 20.05.2025).
13. *Новини*. URL: https://www.rbc.ru/economics/30/01/2024/65b8fadd9a7947094d8b8697?utm_source=chatgpt.com#maincontent (дата звернення: 20.05.2025).
14. *Фокус*. URL: focus.ua+1szru.gov.ua+1reuters.com (дата звернення: 21.05.2025).

Стаття надійшла до редакційної колегії 02.06.2025

Assessing the development of the enemy's military-economic potential to justify strategic (defense) planning measures: a methodological approach

Annotation

In the context of full-scale aggression by the Russian Federation against Ukraine, as well as the constantly changing geopolitical landscape, the issue of adequately assessing the military-economic capabilities of a potential enemy becomes critically important for the formation of an effective defense strategy. Modern conflicts demonstrate that a state's ability to sustain prolonged military action (repelling armed aggression) largely depends on its economic stability, ability to mobilize resources, and the dynamics of the enemy's military-economic potential.

The purpose of this article is to highlight a methodological approach to assessing the dynamics of the development of an enemy's military-economic potential in order to justify Ukraine's strategic (defense) planning measures.

Strategic (defense) planning is the process of developing long-term decisions in the field of national security and defense aimed at ensuring the state's readiness to repel aggression, respond to possible threats, and effectively use available resources. It includes analysis of the external environment (including potential adversaries), development of strategies, defense force development programs, investment in the military-industrial complex, and integration of civilian resources into defense.

The formation of Ukraine's defense strategy measures, taking into account the current state of the military-economic potential (MEP) of a potential adversary and forecasting the dynamics of its development, involves the following stages: assessing the current state of the MEP of a potential adversary; forecasting the dynamics of its development and vulnerabilities; and forming Ukraine's defense strategy.

Keywords: military-economic potential; defense strategy of Ukraine; hybrid threats; sanctions pressure; technological degradation; military-economic potential of the aggressor; adaptation capabilities; asymmetric strategies.